

Majtényi Balázs

A „NEMZETPOLITIKA” DILEMMÁI – MAGYARORSZÁG ÉS A HATÁRON TÚLI MAGYAROK

Öllős László: *Az egyetértés konfliktusa (A Magyar Köztársaság alkotmánya és a határon túli magyarok)*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2008, 159 oldal

Az *egyetértés konfliktusa*, e sokat ígérő címen adta közre 2008-ban a Fórum Intézet Öllős László új könyvét. A kötet a szerző nemzettel, kisebbségi kérdéssel foglalkozó monográfiáinak sorát gazdagítja. Új kötetében Öllős egy, a magyar szakirodalom által előszeretettel dédelgetett, ennek ellenére mindeddig monografikus igénnyel körül nem járt kérdéssel, a Magyar Köztársaság Alkotmányának a határon túli magyarokkal foglalkozó 6. § (3) bekezdésével foglalkozik. A mű a klauzulát és következményeit két síkon közelíti meg: a politikai filozófia, valamint a politikai elemzés szintjén.

A kötetet először átlapozva talán csak egyfajta hiányérzet maradhat az olvasóban, nevezetesen hogy a szerző a kiválasztott alkotmányos rendelkezés értelmezéskor nem vizsgálja behatóbban annak helyét az alaptörvény szövegében, illetve annak más rendelkezésekhez való viszonyát sem. Ám ennek alapos oka volt, hogy az ilyen irányú elemzést már többen, korábban elvégezték, így a szerző megtehetette, hogy mindezek ismeretében vizsgálata valódi tárgyára, az alkotmánynak a határon túli magyarokkal foglalkozó rendelkezésére összpontosítson.

A mű tehát a Magyar Köztársaság Alkotmányának az ország nemzetközi kapcsolataival foglalkozó 6. § (3) bekezdését taglalja. Ennek értelmében „a Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását”. Ezt a bekezdést megszövegezői az általános rendelkezések között helyezték el; mégpedig abban a 6. §-ban, mely a Magyar Köztársaság külpolitikáját meghatározó legalapvetőbb elveket és célokat határozza meg.

Miben is áll az egyetértés konfliktusa? A szerző utal rá, hogy a rendszerváltás idején konszenzus alakult ki a politikai erők között abban a kérdésben, hogy a határon túli magyarok iránt érzett felelősségnek szerepelnie kell az új alkotmányban. Ahogy a szerző is rámutat, az egyetértés – talán nem is lehetett másképp – a kezdetekben is eltérő elveket takart, konfliktussal terhelt volt, s nem utalt annál többre, minthogy a

határon túli magyarokat valamilyen formában segítenie kell a magyar államnak. Azonban az elmúlt húsz évben részben maguk a felek és az egyes közjogi javaslatokkal kapcsolatos álláspontjaik is változtak. Mindenesetre a kisebbségi magyarok ügyét illető számos tekintetben nemhogy nem alakult ki egyetértés a magyarországi politikai erők között, hanem maga a kérdés is – talán szükségszerűen – a mindennapi belpolitikai csatározások részévé vált. Utóbbit Öllös a kettős állampolgárságról tartott népszavazás példáján szemlélteti. Az egyetértés részleteiről így nem jött, nem jöhetett létre megegyezés. Ez még akkor is igaz, ha – ahogy a szerző megállapítja – vannak olyan kérések is, ahol megszületett és soha nem bomlott fel a konszenzus; ilyenek tekinti a határok szabad átlépésének a kérdését.

A szerző deklaráltan normatív megközelítési módot választ, amikor azt kívánja vizsgálni, hol húzódhatnak az alkotmányos egyetértés határai, s igazolni szeretné, hogy magából az idézett alkotmányos rendelkezésből kötelezettségek származhatnak. Ahogy Öllös László felhívja erre a figyelmet, ezek meglétét viszonylagossá teszi, hogy a többféleképpen értelmezhető alkotmányszöveg nem adja meg a kötelezettség pontos tartalmát és az egyetértés mértékét. Így nyitott marad a kérdés, hogy az idézett paragrafusból a Magyar Köztársaságnak milyen kötelezettségei fakadhatnak. Részletekbe menően sosem létezett egyetértés a politikai erők között – ahol volt, ott pedig erodálódni kezdett –, ennek a szerző több szakaszát látja, ilyen fázisként határozza meg a már említett kettős állampolgárságról szóló népszavazást.

A szerző joggal teszi fel a kérdést, vajon mennyiben segít az alkotmány szövege a magyar kisebbség iránti felelősség mibenlétének tisztázásában. És mit is jelenthet a „felelősséget érez” kifejezés, valóban valamiféle érzelmi állapotra utal, vagy a tényleges tartalom ettől eltérő lehet? Válasza természetesen nemleges, hiszen az államnak és az intézményeinek – eltérően hivatalnokaitól – érzései aligha lehetnek. A szerző szerint így inkább a kulturális nemzet alaptörvényben történő megjelenésének igényéről lehet szó, azaz a felelősség tényének elfogadásáról. Ha pedig így van, akkor Öllös szerint abból kötelezettségek is adódnak. S valóban, a klauzula úgy is interpretálható, mint a politikai közösség alapító okiratába foglalt államcél, olyan állandó utasítás, parancs, mely a mindenkori magyar kormányzatot és közigazgatást kötelezi. Hiszen utalhatunk rá, hogy a rendelkezés az Alkotmány *Általános rendelkezések* című I. fejezetében található, az itt levő alapelveknek az egész jogrendszert át kell hatniuk, és a jogalkotónak figyelemmel kell lennie ezekre a különböző jogszabályok megalkotásánál. Ezen felül meglátásom szerint értelmezési segédletként használhatóak az alaptörvény más rendelkezéseinek magyarázatakor is. A felelősség jegyében a magyar államnak arra kell törekednie, hogy az érintetteket megóvja az asszimilációtól. A következő ebből adódó kérdés, hogy kikre vonatkozik az idézett felelősségérzet. Öllös sorra veszi az értelmezési lehetőségeket, majd a kérdést a kisebbségi sorban élő magyarok vonatkozásában elemzi. Politikai szempontból úgy látja, hogy a felelősség, ha az a klauzulából nem is következik, a gyakorlatban szük-

ségszerűen magába foglal egy partneri helyzetet is a magyar állam és a határon túli magyar kisebbségek között. A szerző leszögezi, hogy a Magyar Köztársaság nem szüntetheti meg egymaga a hátrányokat, mégis sokat tehet a határon túliakért. A cél megvalósításához – folytatódik a gondolatmenet – konszenzusra lenne szükség, s függetleníteni kellene a kisebbségi magyarokkal kapcsolatos kérdéseket a magyarországi belpolitikai küzdelmektől.

Ugyanakkor Öllös szerint a magyarság határon túli kapcsolattartása a kulturálison túl szükségszerűen politikai természettel is bír. Leszögezi, hogy bár a kisebbségi magyarok nem tartoznak Magyarország politikai közösségébe, ugyanakkor közel állnak hozzá. Magyarország és a magyar nemzeti kisebbségek között a kapcsolatok jelentős részben kulturálisak kell hogy legyenek.

A szerző leszögezi: az Ellenzéki Kerekasztal idején a résztvevők közös célként tudták megfogalmazni annak segítségét, hogy a határon túli magyarok megőrizték nemzeti identitásukat. A szerző felhívja rá a figyelmet, hogy a magyar állam alapítványai ennek érdekében jelentős összegekkel támogatták a magyarok kulturális életét. Öllös szerint a kisebbségi sorban élőknek Magyarország segítsége nélkül aligha volna esélyük identitásuk megőrzésére. Nem vagyok benne biztos, hogy ez, valamint a szerzőnek az a megállapítása, mely szerint a határon túli magyar kulturális intézményeknek magyarországi támogatások nélkül csak egy töredéke létezne, minden határon túli magyar közösség esetében igaz. Ha pedig igaz, akkor egyik ország esetében sem jelent túl sok jót, hiszen az az adott határon túli magyar közösség politikai törekvéseinek kudarcára is utal, ami nyilván nem független az ország többségi politikai közegétől.

A sokféle összetevőből álló nemzeti identitás mindig meghatározott állami, politikai keretek között élhető, őrizhető meg. Így, bár a szerzővel egyet kell abban érteni, hogy a kisebbségi magyar identitás megőrzésében szerepet játszhat az anyaállam is, s azt előmozdíthatja a szerző által várt alkotmányos alapokon nyugvó nemzeti „egyetértés”, mégis azt gondolom – erre Öllös László is utal több helyütt a könyvében –, hogy az elsődleges szerep a nemzetállamé, a határon túli magyar közösségeknek ott kell megvívniuk mindennapi harcukat, s az adott politikai közösséget számukra élhetővé átalakítani. Ennek terhét a magyar állam nem veheti le a vállukról, át nem vállalhatja. A politikai küzdelemben hivatkozásul szolgálhatnak nemzetközi dokumentumok, segíthet és akár ronthat is a kisebbség helyzetén az anyaállam, de kétségtelen, hogy a nemzeti szuverenitáson alapuló világrendben a lényegi kérdések továbbra is a nemzetállamokban dőlnek el, s az egyes országok alkotmányos rendjének megváltoztatása aligha külső nyomásra fog történni.

A szerző leszögezi, hogy magyarországi alkotmányos egyetértés hiányában aligha lehetne a nemzeti kisebbségek identitását megőrizni. Nem teljes mértékben egyetértve Öllös Lászlóval, azt gondolom, hogy az anyaország támogatása a területi elven szerveződő világunkban fontos, de sokszor inkább szimbolikus jelentőségű

lehet, s nem képes hatékony közjogi segítséget kínálni a kisebbségi magyaroknak nemzeti identitásuk megőrzéséhez.

A kötet magas színvonalú szakmai munka, amely alkotó módon dolgozza fel a kérdéskörrel kapcsolatos nemzetközi szakirodalmat. A szerző megállapításai jól átgondolt, megalapozott érvelésen nyugszanak.

Összességében Öllős László új kötete olyan értekezés, mely méltán ajánlható a nacionalizmus és kisebbségkutatás iránt érdeklődők figyelmébe, abban a reményben, hogy a könyv a határon túli magyarokat érintő kérdések újra- és továbbgondolására hívja olvasóit.